

IJsselmeer: onmisbaar voor trekvogels en recreatie

Bij iedere blik die je op het IJsselmeer werpt, zie je aan de horizon de zeilen van een zeilschip. Recreatievaart is razend populair. Er worden geregeld zeilevenementen georganiseerd en ook kite- en windsurfers zijn bij het kleinste zuchtje wind op het water te vinden. Zeilschepen en motorjachten kunnen vanuit de talrijke (jacht)havens langs de kust vrijwel het gehele IJsselmeer bevaren en naastgelegen wateren bereiken via de sluisen in de Afsluitdijk, de Houtribsluisen en het naviduct Krabbersgat. Dit is een aquaduct in een aangelegde polder waar de weg onder de sluis door loopt. 's Werelds eerste naviduct. Ook voor de beroepsvaart zijn deze sluisen van essentieel belang.

Het IJsselmeer is een groot zoetwatermeer tussen Friesland, Noord-Holland en Flevoland. De Houtribdijk tussen Enkhuizen en Lelystad vormt de grens tussen het IJsselmeer en het Markermeer. De A6 vormt de grens met het Ketelmeer waarmee het IJsselmeer een open verbinding heeft. Voor de realisatie van de Afsluitdijk was het onderdeel van de Zuiderzee met een open verbinding naar de Waddenzee. Er werd in die tijd volop gevestigd op zoutwatervis. Nu mogen beroepsvissers alleen vissen op zoetwatervis zoals paling, spiering, snoekbaars en baars als de visstand dat toelaat.

Het IJsselmeer is als grote zoetwaterplas van (inter)nationaal belang voor vogels. Veel trekvogels zijn in grote mate afhankelijk van het IJsselmeer als overwinteringsgebied of als tussenstop tijdens de trek. Ze komen er op krachten wanneer ze van hun broedgebied in bijvoorbeeld Scandinavië of Siberië op weg zijn naar West-Afrika om te overwinteren.

Het is verder een belangrijk foerageergebied voor overwinterende, en in de zomer voor ruiende vogels die bodemdieren eten, broedende viseters en overwinterende viseters. Langs de oevers zijn veel bijzondere waterplanten te vinden die dienen als voedsel voor watervogels en als leefgebied voor vis. Sommige watervogels vinden hun voedsel binnen de dijken van het IJsselmeer, anderen maken uitstapjes naar het naastgelegen Markermeer, IJmeer of de Waddenzee. Het agrarisch grasland in de omgeving is een belangrijk foerageergebied voor ganzen en smienten.

Van nationaal belang zijn de drassige en ruige oeverbegroeiingen met kenmerkende ruigten (kruidachtige vegetaties) en zomen (de randen van een natuurgebied) en overgangs- en trilvenen aan de Friese kust. Dit is ook het broedgebied van een belangrijk deel van de Nederlandse populaties van moerasvogels, zoals de bruine kiekendief, roerdomp, porseleinhoen, snor, rietzanger en verschillende soorten sterns en plevieren. Ook de noordse woelmuis heeft het er goed naar zijn zin. Hier zijn in het verleden al diversie gebieden afgesloten om deze diersoorten een prettige leefomgeving te geven.

De Waddenzee heeft invloed op de vispopulatie in het IJsselmeer en omgekeerd. Bij laagwater wordt het overtollige zoete water van het IJsselmeer naar de Waddenzee gespuid, waardoor vissen worden 'uitgewisseld' zoals spiering, aal en bot. Hierdoor zwemmen er ook tijdelijk zeldzamere trekvissen zoals zeeforel, houting, fint en prik rond in het IJsselmeer.

Wat zijn de knelpunten?

De slechte/lage spieringstand heeft gezorgd voor een afname van visetende watervogels, zoals de dwergmeeuw, fuut, visdief, grote zaagbek, zwarte stern en het nonnetje. Bij de laatste drie is een landelijke afname te zien en de relatieve bijdrage van het IJsselmeer daarbij is zeer groot. Voor watervogels (zoals de meerkoet en topper) die met name leven van driehoeksmosselen vormt de afname van deze mosselen, ook in voedingswaarde, een knelpunt.

Er wordt verwacht dat op korte termijn onvoldoende geschikt broedgebied zal zijn. De bedreigde visdief en bontbekplevier die broeden op kale gronden en de roerdomp, bruine kiekendief en porseleinhoen die broeden in moerasgebieden krijgen het dan lastig. Roofdieren hebben toegang gekregen tot sommige broedlocaties en door verruiging van de vegetatie zijn nauwelijks nog kale gronden aanwezig. Ook de kwaliteit van de moerassen langs de Friese kust en bij Andijk en de schrale natte graslanden gaan door verruiging van vegetatie in kwaliteit achteruit.

Voldoende rust is van cruciaal belang om het gebied aantrekkelijk te houden voor de aanwezige vogelsoorten. Gebieden waar rust een knelpunt vormt of kan gaan vormen zijn de Afsluitdijk, Houtribdijk, de dijken langs Noord-Holland en Flevoland, eiland De Kreupel, zandplaat Steile Bank, de drooggevallen zandbanken Makkumer Zuid- en Noordwaard en de kust nabij Andijk.

De kwaliteit van de ruigten en zomen en overgangs- en trilvenen gaat achteruit door successie. Dit is de natuurlijke verandering in plantengroei, waarbij de ene vegetatie overgaat in de andere. Deze successiereeks vindt versneld plaats als er geen natuurlijk peilverloop is. Overstroming van gebieden in de winter en het droogvallen daarvan in de zomer zorgt ervoor dat nieuwe rietkragen kunnen ontstaan. Door het huidige, niet optimale peilverloop is er weinig tot geen vernieuwing van riet en vindt verruiging plaats. De groenknolorchis, een orchidee die in trilveen en jonge duingebieden voorkomt, is hierdoor al helemaal verdwenen.

Welke maatregelen zijn nodig?

Het is de taak van de provincie Noord-Holland om de natuur te behouden, te versterken en waar nodig te herstellen met behoud van de bestaande menselijke activiteiten zoals recreatie en visserij. Natuur en mens zijn hier onlosmakelijk met elkaar verbonden. Als het huidige terreinbeheer wordt voortgezet, zijn nog extra maatregelen nodig voor behoud van de kale gronden, terugkeer van de groenknolorchis en het rietmoeras.

Broedlocaties

Om ervoor te zorgen dat de visdief en bontbekplevier kunnen broeden en de zwarte stern en reuzenster kunnen rusten, is het van belang dat de kale gronden kaal gehouden worden. Dit betekent dat voorheen geschikte broedgebieden weer geschikt gemaakt worden. Zo wordt het aangelegde broedeiland De Kreupel kaal gehouden, breder gemaakt en gaat er vee grazen in de natuurreservaten Workumer Buitenwaard en Bocht van Molkwerum. Ook wordt hier extra gemaaid. Eens in de 5 jaar (of wanneer nodig) wordt de bovenste bodemlaag vol voedingsstoffen verwijderd (plaggen) en de eilandjes waarop wordt gebroed afgegraven om ze zo geïsoleerd te houden voor roofdieren.

Groenknolorchis

Om de omstandigheden voor de groenknolorchis en 'overgangs- en trilvenen' te verbeteren, wordt één hectare verruigd rietland eenmalig geplagd en vervolgens beheerd door middel van maaien. Het gaat om het gebied rondom de oorspronkelijke groeiplaats van de groenknolorchis in de Makkumer Noordwaard.

Rietmoeras

Een rietmoeras moet gevarieerd zijn en zowel oud als jong riet hebben om geschikt te zijn als leefgebied voor meerdere soorten. Om de kwaliteit van rietmoeras en ruigten en zomen te verbeteren, wordt niet meer jaarlijks al het riet weggemaaid. Daarnaast wordt geprobeerd om daar waar de beheerder het waterpeil kan sturen, de waterstand in het voorjaar zo snel mogelijk na het maaien (vanaf maart) tot ver in het broedseizoen (mei) zo hoog mogelijk te houden. Het gaat dan om gebieden in Noordwaard, Zuidwaard, Kooiwaard, Bocht Molkwerum, Mokkebank, Onderdijk en de Ven. De noordse woelmuis in de rietmoerassen langs de Friese kust en de meervleermuis profiteren mee van deze maatregel.

Verstoring

Voldoende rust is van cruciaal belang om het gebied aantrekkelijk te houden voor de aanwezige vogelsoorten. Op dit moment vormt gebrek aan rust geen knelpunt, maar door klimaatverandering en technische innovaties kan het recreatieseizoen langer worden. De kans bestaat dat hierdoor de rust voor (met name overwinterende) vogels binnen enkele jaren in het geding komt.

Aanvullende maatregelen naast Natura 2000

Buiten Natura 2000 om worden er maatregelen genomen die bijdragen aan behoud, verbetering en natuurherstel in en rond het IJsselmeer.

Visaanbod

In het kader van de [Kaderrichtlijn Water](#) (KRW) worden maatregelen genomen om het visaanbod te herstellen. Voor het IJsselmeer gaat het om het verduurzamen van de beroepsvisserij en het nemen van maatregelen die de vistrek tussen het IJsselmeer en Markermeer, het IJsselmeer en de Waddenzee en het IJsselmeer en regionale wateren bevorderen.

Marker Wadden

Op initiatief van Natuurmonumenten is het project Marker Wadden gestart. De aanleg van deze archipel van kunstmatige natuureilanden in het Markermeer moet bijdragen aan herstel van de visstand en een betere waterkwaliteit. De eilanden zorgen ervoor dat het slib eerder bezinkt en bij harde wind niet van de bodem loskomt. Dit project is een onderdeel van het zogeheten [Toekomstbestendig Ecologisch Systeem](#) (TBES) voor het Markermeer & IJmeer.

Gedragscode rustgebieden

De recreatie- en natuursector hebben samen een gedragscode opgesteld om verstoring in het gehele IJsselmeergebied te voorkomen. Door voorlichting te geven en enkele eenvoudige regels te hanteren, zoals geen onnodige felle verlichting voeren en afstand houden van watervogels, moet de bewustwording van de watersporter worden vergroot. Als deze gedragscode wordt nageleefd, kan worden voorkomen dat op termijn striktere voorwaarden voor recreatie moeten gaan gelden, zoals het afsluiten van gebieden.

Invloed op de omgeving

Recreatie in de omgeving kan in de huidige vorm doorgaan als de gedragscode wordt nageleefd. Voor het vissen op baars en snoekbaars in de merfst en de schietfuikvisserij op paaiende spiering in het vissen voorjaar gelden aanvullende voorwaarden, omdat dit gevolgen heeft voor het voedselaanbod voor watervogels. Overige activiteiten hebben in de huidige vorm geen negatieve invloed op het natuurgebied. De te nemen beheermaatregelen hebben op hun beurt geen nadelig effect op de activiteiten die in en rond het natuurgebied plaatsvinden.

Bekijk hier het hele [beheerplan](#)